

УДК 330.342.146

ЖАРІНОВА А.Г., ЧУБУКОВА О.Ю.

Київський національний університет технологій та дизайну

ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Мета. *Визначення стратегічних ресурсів інтелектуального суспільства в умовах глобалізації.*

Методика. *Визначено структурні елементи інтелектуальної економіки в складі інституту інтелектуальної власності.*

Результати. *Розглянуто проблеми захисту та стимулювання ефективного використання інституту інтелектуальної власності. Окреслені місце й роль останнього в умовах глобалізації.*

Наукова новизна. *Доведено важливість інституту інтелектуальної власності як базової техніко-економічно-правової нормативної конструкції для ефективного управління розвитком економіки знань.*

Практична значимість. *Запропоновано шляхи забезпечення ефективного функціонування державного управління інтелектуальним капіталом.*

Ключові слова: *інтелектуальна економіка, економіка знань, інтелектуальний капітал, інститут інтелектуальної власності, глобалізація.*

Інтелектуальна власність стала атрибутом сучасних соціальних знань і в галузі юриспруденції, і в галузі економіки, і у сферах соціології й психології. Тож цілком закономірно, що сутність, зміст, функції інституту інтелектуальної власності (ІВ) у багатогранній сукупності його соціокультурних, психологічних, правових і економічних аспектів ґрунтовно чи принагідно висвітлювалися й висвітлюються в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Що ж стосується механізму управління й відповідного законодавчого поля, яке має бути гармонізоване з міжнародними вимогами та на яке як спеціальний інститут повинен спиратися ІВ, місця ІВ в глобалізаційних процесах, то вони й досі залишаються предметом фрагментарного розгляду вузькоспеціалізованих друкованих матеріалів. У цій статті пропонується розгорнутий аналіз проблеми захисту та стимулювання ефективного використання ІВ, ролі останнього в умовах глобалізації, що й забезпечує актуальність роботи на тлі інших наукових розвідок з таким самим об'єктом дослідження.

Для забезпечення ефективного функціонування державного управління інтелектуальним капіталом необхідно, на нашу думку, з позиції розвитку ІВ вирішити такі питання.

По-перше, до змісту положень про міністерство з урахуванням вимог Типового положення про міністерство України й Типового положення про центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного члена Кабінету Міністрів України, що введені Указом Президента України від 24.12.2010 № 1199/2010 [3], додати завдання щодо діяльності у сфері інтелектуальної власності.

По-друге, замість структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності ЦОВВ, мають утворюватися підпорядковані ЦОВВ юридичні особи з відповідними повноваженнями. Через таких осіб потрібно здійснювати замовлення на розробку, створення чи виготовлення продукції за державні кошти. І важливо, щоб такі особи мали можливість набувати в майбутньому майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ), створені за державні кошти в рамках замовлень. Така юридична особа в межах ЦОВВ має виступати як менеджер з питань ОПІВ, що створюється в рамках виконання замовлень за державні кошти. Водночас на цю юридичну особу треба покласти й контрольні функції щодо якості створення ОПІВ виконавцями.

По-третьє, для виконання завдань у сфері інтелектуальної власності на великих державних підприємствах, в установах та організаціях необхідно створювати спеціальні структурні підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, а на невеликих підприємствах – вводити посаду відповідальних з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності й інтелектуальної власності, які мають опікуватися насамперед питаннями організації та забезпечення діяльності творців, винахідників і раціоналізаторів.

Суб'єкти господарювання мають забезпечити необхідні умови для розвитку творчості, винахідництва й раціоналізації, вивчаючи та використовуючи світовий досвід передових в економічному відношенні країн.

Системна трансформація суспільства та ускладнення механізмів функціонування світової економіки породжують нову якість економічного зростання, що потребує концептуального визначення інноваційної моделі розвитку, здатної забезпечити прогресивні структурні зрушення в усіх сферах соціально-економічного життя. Необхідно враховувати також виокремлення в останньому нового вектора соціоекономічного розвитку – *глобалізації*. На її основі утворюється нова структура – прагматичний економічний універсум, який тяжіє до логіки глобального та довготривалого управління. Така структура має колосальну не лише економічну, а й соціокультурну енергію, прямо й опосередковано впливаючи на підвладні простори, формуючи та фіксує нові механізми взаємодії, психологічні й раціонально-духовні коди, стереотипи мислення. Максимальний прибуток у глобалізаційній економіці забезпечується розвитком нових технологій, креативним мисленням, сучасним менеджментом.

Економічні зміни глобального масштабу ставлять на перше місце технології, які в умовах об'єднання з інформацією та знаннями можуть забезпечити виробництво конкурентоспроможних інноваційних товарів і послуг з меншою вартістю і унікальними якостями для світового ринку. Унікальність і дешевизна – два найважливіші фактори входження в глобальну економіку.

Створюючи безпрецедентні можливості на шляху соціально-економічного прогресу людства, глобалізація водночас породжує небачені раніше загрози та ризики, пов'язані з поглибленням диспропорцій світової економіки. Ці видозміни, відбиток дедалі більшої кількості інновацій на планеті роблять необхідним доповнення традиційної економічної теорії додатковими методологічними підходами у вирішенні суперечливих завдань сучасного економічного буття.

Для сьогоденного інтелектуального суспільства в умовах глобалізації, як зазначалося вище, інформація, знання та креативність стають стратегічними ресурсами. Інтелектуальний чинник є домінуючим, як в управлінських, так і у виробничих процесах будь-яких галузей.

Особливим сегментом у структурі національної економіки є інтелектуальна економіка, що формується на базі ПВ.

Структурними елементами інтелектуальної економіки в складі ПВ є:

1. Виробництво інноваційних продуктів:

- телекомунікаційне устаткування, у тому числі різноманітні каналні системи й пристрої, засоби передачі інформації та повідомлень, устаткування користувачів телекомунікаційних систем;
- електронне устаткування, медична, промислова електроніка й комп'ютерні системи;
- напівпровідникові прилади та компоненти;
- побутова електроніка.

2. Реалізація інноваційних послуг:

- інформаційні або комп'ютерні послуги, у тому числі розробка пакетів стандартних програм;
- інформаційно-обчислювальні послуги;
- різноманітні фахові послуги, у тому числі розробка програм на замовлення, консультування, навчання, ремонт, постачання «під ключ» інформаційних систем;
- розробка інноваційних проектів;
- обслуговування на основі використання баз даних.

Тож у сегменті інтелектуальної економіки в ПВ надання різноманітної інформації доцільно розглядати як процес реалізації інноваційних послуг, які мають цільове призначення у виробництві персональних гаджетів, засобів зв'язку та в наданні інформаційних послуг.

Внаслідок дії глобалізаційних процесів пріоритети в тих чи тих галузях надаються не компаніям з багатими сировинними ресурсами, а компаніям, які володіють сукупністю інтелектуальних продуктів, інтелектуального капіталу. У свою чергу, сукупність інтелектуальних продуктів, що складаються з винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій, специфічних баз знань та даних комп'ютерних програм, інших інтелектуальних об'єктів, а також менеджерського досвіду й організаційних можливостей окремих людей, які можна використати для отримання зиску, становить

інтелектуальний капітал організації.

У сучасній глобалізованій економіці інтелектуальний капітал відіграє домінуючу роль і є важливою компонентом, яка визначає ринкову вартість компанії й проявляється в здатності колективу генерувати нові ідеї, упроваджувати інновації, максимально використовувати внутрішні ресурси й у такий спосіб зміцнювати та утримувати конкурентні позиції підприємства. Не можна забувати, що в умовах глобального капіталізму інструментами досягнення цілей економічної політики національними урядами є:

- раціоналізація втручання в ринок та виробництво;
- регулювання підтримки інституційних та інфраструктурних вимог для ефективної конкурентоспроможності;
- зменшення асиметричності інформації;
- популяризація підприємництва, розвиток фінансових ринків;
- лібералізація ринку робочої сили;
- більша свобода в торгівлі;
- розвиток ресурсів людського капіталу в масштабі, що задовольняє потреби в ліквідації відставання в розвитку наукомісткої економіки, створюючи інвестиційний клімат для кращого її освоєння, сприйняття інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- стимуляція розвитку інституційного середовища, що підтримуватиме інновації з метою розвитку внутрішнього ІКТ-сектору протягом періоду, тривалішого за той, що має місце в інших розвинутих країнах.

Усі вищеперераховані втручання держави повинні бути систематизованими та цілісними за своєю суттю. Для досягнення цього загальне бачення економічного розвитку має реалізуватися через продуктивно орієнтовану стратегію (E), економічно виправдану та соціально прийнятну соціальну нерівність (SN) і розвиток інтелектуального капіталу (RK). Формуючи таку тривимірну модель (E+SN+RK), слід враховувати дуалістичну природу сучасної економіки, яка охоплює і матеріальну, і нормативно-правову сферу.

Сьогодні, в умовах потужного впливу глобалізації на конкурентоспроможність, завданням українських підприємців є виявлення в продукції своїх фірм ОПВ, забезпечення їх захисту в Україні й за кордоном, перетворення їх у більш вартісну «патентовану», конкурентоспроможну продукцію. Не менш важливим є й уміння захистити вже задекларовану інтелектуальну власність.

Інтелектуальні активи (ІК на балансі) наукомістких компаній завжди набагато цінніші

за їх матеріальні ресурси. Зараз співвідношення ІК до загальної вартості таких фірм у середньому становить 10 до 1. У промислово розвинутих країнах частка використання ІК підприємствами становить понад 50 %, а 80 – 95 % приросту валового внутрішнього продукту припадає на винаходи та ноу-хау, упроваджені в найсучасніші технології [2].

Ера глобалізації й зростання динамічності середовища господарювання, поєднані з інформатизацією суспільства, стають основою переходу до нової моделі економічного розвитку національної економічної системи. Поряд із цим відбувається ускладнення умов ведення конкурентної боротьби й актуалізується потреба у виході національних товаровиробників на світовий ринок. Підтримка ж ефективної зовнішньоекономічної діяльності цих товаровиробників можлива лише за умови зростання їх потенціалу. Одним з напрямів такого зростання є інтелектуалізація економіки.

Зараз світовий ринок інтелектуальної продукції оцінюється у 2,5 – 3 трлн дол. США й розвивається високими темпами: протягом останніх 15 років загальний обсяг продажу зріс більш ніж у п'ять разів [2]. Частка вітчизняної інтелектомісткої продукції на ньому становить близько 0,01 % [2], що не відповідає ані науково-технічному потенціалу України, ані провідним тенденціям розвитку сучасної економіки.

На завершення зазначимо, що в глобальному процесі суспільного розвитку ІВ є тою базовою техніко-економічно-правовою нормативною конструкцією забезпечення нового найбільш стійкого світового порядку, від розуміння й умілого застосування якого залежать долі всіх світових держав. І України в тому числі.

Список використаних джерел

1. Всемирная организация интеллектуальной собственности назвала мировые центры инноваций: доклад Всемирной организации интеллектуальной собственности, 2007 г.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state/2007/08/17/1369>.
2. Георгиев Р. Интеллектуальные ножницы и глобализация: [Текст] / Р. Георгиев // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – № 6. – С. 44 – 47.
3. Збірник законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності: [Текст] / уклад.: В.О. Жаров і Н.В. Максимова; [за ред. М.В. Паладія]. – К.: Альфа-ПІК, 2006. – 434 с.
4. Ковалевська В. В. Людський капітал як чинник інтеграції України до Європейського Союзу: [Текст] / В. В. Ковалевська // Формування ринкової економіки. – Спецвип.: Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Сучас. технології управління ресурсами. – Т. 1. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 244–249.

ИНСТИТУТ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ГЛОБАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ

ЖАРИНОВА А.Г., ЧУБУКОВА О.Ю.

Киевский национальный университет технологий та дизайна

Цель. Определение стратегических ресурсов интеллектуального общества в условиях глобализации.

Методика. Определены структурные элементы интеллектуальной экономики в составе института интеллектуальной собственности.

Результаты. Рассмотрены проблемы защиты и стимулирования эффективного использования института интеллектуальной собственности. Очерчены место и роль последнего в условиях глобализации.

Научная новизна. Доказано важность института интеллектуальной собственности как базовой технико-экономико-правовой нормативной конструкции для эффективного управления развитием экономики знаний.

Практическая значимость. Предложены методы обеспечения эффективного функционирования государственного управления интеллектуальным капиталом.

Ключевые слова: *интеллектуальная экономика, экономика знаний, интеллектуальный капитал, институт интеллектуальной собственности, глобализация.*

INSTITUTE OF INTELLECTUAL PROPERTY IN THE GLOBAL DIMENSION

ZHARINOVA A., CHUBUKOVA O.

Kiev National University of Technologies and Design

Purpose. Definition of strategic resources of intellectual society under conditions of globalization

Methodology. The structural elements of the knowledge-based economy in the Institute of Intellectual property are identified.

Findings. The problems of protecting and promoting the efficient use of the Institute of Intellectual Property are considered . The role and place of the latter in the context of globalization are outlined.

Originality. The importance of the institution of intellectual property as a base of technical and economic and legal regulatory structure for effective management of the development of the knowledge economy are proved.

Practical value. The methods of ensuring the effective functioning of the state management of intellectual capital are offered.

Keywords: *knowledge-based economy, knowledge economy, intellectual capital, Intellectual property Institute, globalization.*